

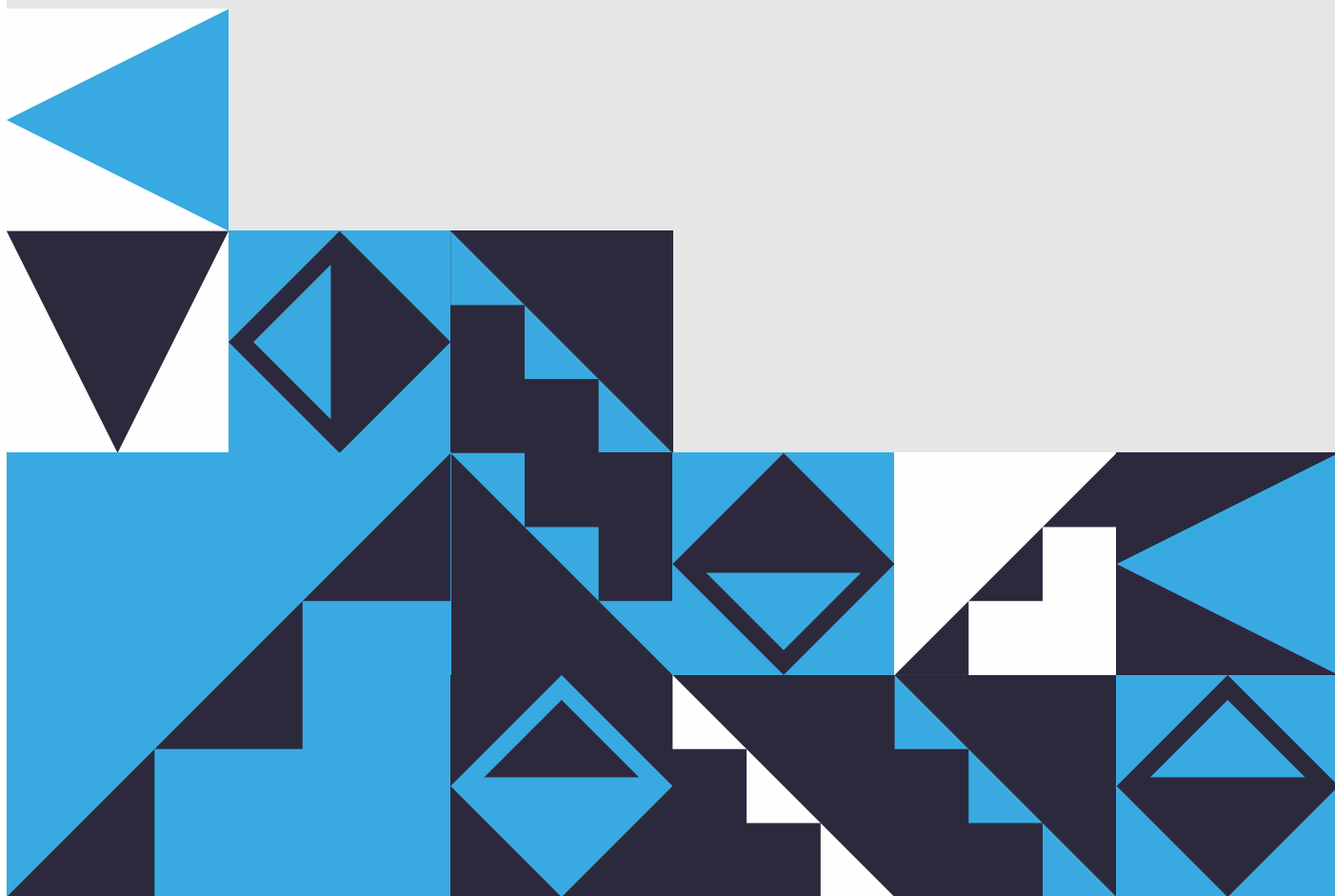

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

щодо перебігу процесуальних строків
через призму електронного судочинства

МАТЕРІАЛ ПІДГОТУВАЛА

ЗАСТУПНИЦЯ ГОЛОВИ КОМІТЕТУ НААУ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ
АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЛЕКТОРКА ВИЩОЇ ШКОЛИ АДВОКАТУРИ НААУ

ТЕТЯНА РАБКО

ЗМІСТ

ДАЙДЖЕСТ

судової практики щодо перебігу процесуальних строків через призму електронного судочинства

2

1. Направлення судового рішення до «Електронного кабінету» сторони.....	<u>3</u>
.2. Судові повідомлення через SMS.....	<u>6</u>
3. Вручення судового рішення представнику учасника справи.....	<u>8</u>
4. Оприлюднення судового рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень.....	<u>13</u>
5. Повідомлення учасника справи через мобільний застосунок Viber.....	<u>15</u>

1. НАПРАВЛЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ДО «ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ» СТОРОНИ

29 лютого 2024 року у постанові у справі №904/4199/20 (<https://tinyurl.com/ys29zumd>) Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду зазначив, що наявними матеріалами справи підтверджується, що копію ухвали суду від 04.10.2023 надіслано скаржнику засобами електронного зв'язку та доставлено до електронного кабінету системи ЄСІТС підсистеми "Електронний суд" 04.10.2023 о 20:16, що підтверджується списком розсилки процесуальних документів сторонам у справі та довідкою Центрального апеляційного господарського суду про доставку електронного листа. Прохання учасника справи, який має зареєстрований "Електронний кабінет", про направлення йому документів у паперовій формі без зазначення і доведення належним чином неможливості отримання судової кореспонденції в електронній формі за допомогою підсистем ЄСІТС підставою для його задоволення бути не може і у спірних правовідносинах допущених судом апеляційної інстанції порушень правових норм не доводить.

Обставини справи

Ухвалою суду від 01.11.2023 Центральний апеляційний господарський суд повернув апеляційну скаргу (№1352 від 22.09.2023 з додатками) АТ "СК "ІНГО" на ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 06.09.2023 у справі №904/4199/20 без розгляду.

Суд апеляційної інстанції зазначив, що ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 04.10.2023 апеляційну скаргу відповідача залишено без руху, скаржнику надано строк для усунення недоліків апеляційної скарги відповідно до статті 258 ГПК України, а саме: подання доказів сплати судового збору у сумі 2684,00 гривні.

Також апеляційний господарський суд зазначив, що ухвала Центрального апеляційного господарського суду від 04.10.2023 у справі №904/4199/20 була оприлюднена у Єдиному державному реєстрі судових рішень 06.10.2023.

Крім того, копію ухвали Центрального апеляційного господарського суду від 04.10.2023 надіслано скаржнику засобами електронного зв'язку та доставлено до електронного кабінету системи ЄСІТС 04.10.2023 о 20:16, що підтверджується довідкою Центрального апеляційного господарського суду про доставку електронного листа.

З огляду на доставку ухвали про залишення апеляційної скарги без руху до електронного кабінету АТ "СК "ІНГО", згідно з нормами процесуального законодавства вона вважається врученою заявнику 05.10.2023, тому суд дійшов висновку, що строк на усунення недоліків становив до 16.10.2023 (15.10.2023 – неділя, вихідний день).

Суд апеляційної інстанції зауважив, що скаржник мав вживати заходів, щоб дізнатися про стан провадження за його апеляційною скаргою, однак станом на 01.11.2023 у визначений ухвалою Центрального апеляційного господарського суду строк скаржником не усунути недоліки апеляційної скарги.

З огляду на зазначене та з урахуванням частини четвертої статті 174, частин другої, шостої статті 260 Господарського процесуального кодексу України, апеляційний господарський суд дійшов висновку, що апеляційна скарга підлягає поверненню скаржнику.

АТ "СК "ІНГО" 20.11.2023 звернулося з касаційною скаргою на ухвалу Центрального апеляційного господарського суду від 01.11.2023 у справі №904/4199/20.

Скаржник аргументував, що про наявність ухвали Центрального апеляційного господарського суду від 04.10.2023 №904/4199/20 про усунення недоліків апеляційної скарги, дізнався з тексту ухвали Центрального апеляційного господарського суду від 01.11.2023 у справі №904/4199/20 про повернення апеляційної скарги, яка надійшла до скаржника через відділення Укрпошти та була вручена 09.11.2023, про що свідчить відмітка вхідної кореспонденції та трекінг номер Укрпошти.

На думку скаржника, суд апеляційної інстанції не зазначив, яку саме норму порушено скаржником та що стало причиною порушення строків на усунення недоліків апеляційної скарги.

Водночас скаржник звернув увагу, що статтею 242 ГПК України (в редакції, чинній на момент ухвалення оскаржуваного рішення) було унормовано, що днем вручення судового рішення є день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи, а не до електронного кабінету системи ЄСІТС, як зазначено судом апеляційної інстанції.

Предметом касаційного перегляду у цій справі є питання щодо наявності підстав для повернення апеляційної скарги ухвалою Центрального апеляційного господарського суду від 01.11.2023 у цій справі.

Здійснюючи перевірку правильності застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального та процесуального права при прийнятті оскаржуваних судових рішень та оцінюючи доводи касаційної скарги та відзиву, колегія суддів Верховного Суду зауважила таке. Згідно з частиною шостою статті 242 ГПК України, якщо судові рішення надіслано на офіційну електронну адресу пізніше 17 години, судові рішення вважається врученим у робочий день, наступний за днем його відправлення, незалежно від надходження до суду повідомлення про його доставлення.

За змістом наведених положень статей 6, 242 та частин другої, четвертої статті 174, пункту 4 частин першої статті 261, частини третьої статті 262 ГПК України (пункти 6.1, 6.3) ключовим для здійснення такої процесуальної дії, як повернення апеляційної скарги без розгляду, відмови у відкритті апеляційного провадження у зв'язку з неусуненням недоліків, які встановлені ухвалою про залишення без руху, є встановлення факту вручення відповідної ухвали, а не спосіб її надсилання (див. правову позицію Верховного Суду, викладену в постанові від 20.04.2023 у справі №920/367/17).

Водночас з 05.10.2021 офіційно почали функціонувати три підсистеми (модулі) ЄСІТС: "Електронний кабінет", "Електронний суд", підсистема відеоконференц-зв'язку, у зв'язку із чим відповідно до частини 6 статті 6 Господарського процесуального кодексу України адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в добровільному порядку.

Відповідно до частин першої, п'ятої, сьомої статті 6 ГПК України (в редакції, чинній на момент прийняття ухвали про залишення апеляційної скарги без руху) у господарських судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система; суд направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їхні офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в порядку, визначеному цим Кодексом,

Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів); особам, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, суд вручає будь-які документи у справах, у яких такі особи беруть участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Відповідно до пункту 17 глави 1 розділу III Положення про ЄСІТС (в редакції на час постановлення оскаржуваної ухвали) особам, які зареєстрували "Електронний кабінет", суд надсилає документи у справах, в яких такі особи беруть участь, в електронній формі шляхом їх надсилання до "Електронного кабінету" таких осіб або в інший спосіб, передбачений процесуальним законодавством, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Абзацом 5 пункту 37 глави 2 розділу III Положення про ЄСІТС передбачено, що особам, які не мають зареєстрованих "Електронних кабінетів", документи у передбачених цим пунктом випадках можуть надсилатися засобами підсистем ЄСІТС на адресу електронної пошти, вказану такими особами під час подання документів до суду.

Отже, чинним на момент залишення апеляційної скарги без руху процесуальним законодавством було передбачено два способи надсилання судового рішення – шляхом направлення рекомендованим листом із повідомленням про вручення та в електронній формі – через "Електронний кабінет", у тому числі шляхом направлення листа на офіційну електронну пошту засобами підсистем ЄСІТС у випадках, передбачених пунктом 37 глави 2 розділу III Положення про ЄСІТС (подібний правовий висновок викладено в постановках Верховного Суду від 29.06.2022 у справі №906/184/21, від 02.11.2022 у справі № 910/14088/21, від 29.11.2022 у справі №916/1716/20, 06.04.2023 у справі № 920/605/22).

Наявними матеріалами справи підтверджується, що копію ухвали Центрального апеляційного господарського суду від 04.10.2023 надіслано скаргнику засобами електронного зв'язку та доставлено до електронного кабінету системи ЄСІТС підсистеми "Електронний суд" 04.10.2023 о 20:16, що підтверджується списком розсилки процесуальних документів сторонам у справі та довідкою Центрального апеляційного господарського суду про доставку електронного листа (т. 1, а. с. 101, 102).

Оскільки зазначене дає підстави для висновку, що скажник має зареєстрований "Електронний кабінет" у підсистемі "Електронний суд" ЄСІТС і судом апеляційної інстанції копію ухвали про залишення апеляційної скарги без руху було направлено саме до такого "Електронного кабінету", колегія суддів Верховного Суду вважає, що порушень норм процесуального права, якими регулюється питання вручення судового рішення при такому направленні не відбулося.

Суд також враховував, що скажник, вказуючи на порушення апеляційним судом частини одинадцятої статті 242 ГПК України при здійсненні направлення/вручення скажнику апеляційним судом ухвали від 04.10.2023, між тим не зазначив, що така ухвала не була доставлена йому судом електронним листом 04.10.2023 в кабінет "Електронного суду".

Отже, апеляційний господарський суд належним чином здійснив вручення скажнику ухвали від 04.10.2023 про залишення апеляційної скарги без руху за правилами, передбаченими статтями 174, 242 ГПК України, а скажник своїми аргументами в касаційній скарзі не спростував цей факт.

Суд зазначив, що Держава Україна, витративши значні ресурси, створила інформаційний ресурс, де зацікавлена особа може знайти інформацію про судову справу. Функціонує ЄДРСР. На сайті судової влади доступні персоналізовані відомості про автоматичний розподіл справ і розклад засідань. Працює підсистема "Електронний кабінет" ЄСІТС. Використання цих інструментів і технологій забезпечує добросовісній особі можливість звертатися до суду, брати участь у розгляді справи у зручній формі. Тобто держава Україна забезпечила можливість доступу до правосуддя і право знати про суд.

Водночас в умовах воєнного стану надсилання судових рішень на електронну пошту, яка зазначена учасником процесу в поданих ним документах як власна електронна адреса, або електронним листом до кабінету учасника справи в підсистемі ЄСІТС "Електронний суд", є доцільним і спрямованим на досягнення мети, яка полягає у повідомленні учасника процесу про ухвалене судове рішення.

Також колегія суддів звернула увагу, що прохання учасника справи, який має зареєстрований "Електронний кабінет", про направлення йому документів у паперовій формі без зазначення і доведення належним чином неможливості отримання судової кореспонденції в електронній формі за допомогою підсистем ЄСІТС підставою для його задоволення бути не може і у спірних правовідносинах допущених судом апеляційної інстанції порушень правових норм не доводить.

З огляду на зазначене Суд відхилив аргументи скажника про порушення апеляційним судом при винесенні оскаржуваної ухвали положень частини одинадцятої статті 242 ГПК України щодо правил вручення/направлення судом учаснику справи ухвали, тому відсутні підстави для скасування оскаржуваної ухвали суду апеляційної інстанції, оскільки скажник не довів порушення норм процесуального права судом апеляційної інстанції та не спростував його висновків (такі висновки узгоджуються із правовою позицією, викладеною у постановках Верховного Суду від 29.06.2022 у справі №906/184/21, від 05.09.2023 у справі №906/1093/22, від 06.12.2023 у справі №904/688/19, від 28.04.2023 у справі №904/272/22).

2. СУДОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ ЧЕРЕЗ SMS

6

14 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі №405/9040/19 (<https://tinyurl.com/3ch2z2jb>) виснував, що за відсутності належним чином оформленої заяви представника відповідача про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення, наявна в матеріалах справи довідка про доставлення їй SMS-повідомлення з відомостями про призначене судове засідання не є доказом належного повідомлення позивачки про дату, час і місце розгляду справи.

Обставини справи

У травні 2023 року до Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду надійшла касаційна скарга представника ОСОБА_2 – адвоката Ключіної С. М. на рішення Ленінського районного суду м. Кіровограда від 01 березня 2022 року та постанову Кропивницького апеляційного суду від 24 лютого 2023 року.

Підставою касаційного оскарження заявник зазначає порушення норм процесуального права, оскільки суди розглянули справу за відсутності учасника справи, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання, встановили обставини, що мають суттєве значення, на підставі недопустимих доказів (пункт 4 частини другої статті 389 ЦПК України).

20 лютого 2023 року представником ОСОБА_2 було подано до апеляційного суду клопотання про перенесення розгляду справи у зв'язку з перебуванням на лікарняному, яке взагалі не було розглянуто апеляційним судом. Апеляційним судом не надано оцінки обставинам і причинам неявки у судове засідання, наявності/відсутності підстав для відкладення судового розгляду справи, оскільки вказане клопотання взагалі не розглядалося.

Крім того, суд першої інстанції належним чином не повідомляв її про дату, час і місце судового засідання, у матеріалах справи відсутні заяви відповідачів та їх представників про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення, а тому не можна вважати, що суд належним чином повідомив учасників справи про розгляд справи.

Мотиви, з яких виходив Верховний Суд, та застосовані норми права

Розгляд справи відбувається в судовому засіданні. Про місце, дату і час судового засідання суд повідомляє учасників справи (стаття 211 ЦПК України).

Неявка у судове засідання будь-якого учасника справи за умови, що його належним чином повідомлено про дату, час і місце цього засідання, не перешкоджає розгляду справи по суті, крім випадків, визначених цією статтею (частина перша статті 223 ЦПК України). Про відкладення розгляду справи постановляється ухвала (частина шоста статті 223 ЦПК України).

Відповідно до частини шостої статті 128 ЦПК України судова повістка, а у випадках, встановлених цим Кодексом, разом з копіями відповідних документів надсилається на офіційну електронну адресу відповідного учасника справи, у випадку наявності у нього офіційної електронної адреси або разом із розпискою рекомендованим листом з повідомленням про вручення у випадку, якщо така адреса відсутня, або через кур'єрів за адресою, зазначеною стороною чи іншим учасником справи.

Судова повістка про виклик повинна бути вручена з таким розрахунком, щоб особи, які викликаються, мали достатньо часу для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи, але не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання, а судова повістка-повідомлення – завчасно.

Аналіз матеріалів справи свідчить про те, що розгляд цієї справи був відкладений із 17 лютого 2022 року на 01 березня 2022 року.

У судовому засіданні 17 лютого 2022 року був відсутній як відповідач ОСОБА_2 (повістка повернулася на адресу суду з відміткою «адресат відсутній за вказаною адресою»), так і його представник адвокат Ключіна С. М. (подала на електронну пошту суду клопотання про відкладення розгляду справи на іншу дату, проте таке не було підписано кваліфікованим електронним підписом, про що свідчить акт від 17 лютого 2022 року).

21 лютого 2022 року відповідачу ОСОБА_2 була надіслана повістка-виклик до суду для розгляду справи на 01 березня 2022 року, доказів її отримання останнім, а також доказів її повернення на адресу суду матеріали справи не містять.

Також матеріали справи містять докази направлення Ключіній С. М. SMS-повідомлення про розгляд справи 01 березня 2022 року об 11:00 на номер телефону, указаний нею в її попередніх заявах до суду, що підтверджується довідкою про доставку SMS.

У постановках Верховного Суду від 27 березня 2019 року в справі №201/6092/17 (провадження №61-48215св18), від 23 лютого 2022 року у справі №644/12167/15 (провадження №61-20148св21) вказано, що довідка про доставку SMS не може вважатися доказом належного повідомлення про дату, час і місце судового засідання,

оскільки текст судової повістки може бути надісланий судом учаснику SMS-повідомленням лише після подання ним до суду заявки про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення. Така заявка оформляється безпосередньо в суді або шляхом роздруковування та заповнення учасником форми, яка розміщена на офіційному вебпорталі судової влади України.

Матеріали справи не містять доказів того, що адвокат Клюкіна С. М. подавала заяву про направлення їй повісток SMS-повідомленнями.

За відсутності належним чином оформленої заяви Клюкіної С. М. про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення наявна в матеріалах справи довідка про доставлення їй SMS-повідомлення з відомостями про призначене судове засідання не є доказом належного повідомлення позивачки про дату, час і місце розгляду справи.

Аналогічні висновки викладені в постановках Верховного Суду від 04 жовтня 2023 року у справі №523/15842/18 (провадження №61-5645св23), від 15 червня 2023 року у справі №754/4910/21 (провадження №61-5758св23), від 28 березня 2023 року у справі №454/4280/20 (провадження №61-11983св22), від 26 вересня 2023 року у справі №344/3725/18 (провадження №61-10204св22).

За таких обставин відповідач ОСОБА_2 та його представник Клюкіна С. М. не були присутні у судовому засіданні 01 березня 2022 року при ухваленні оскаржуваного судового рішення, процесуальні гарантії забезпечення належного розгляду справи стосовно них порушені через їх непоінформованість про дату і час розгляду справи в суді першої інстанції.

Розгляд справи за відсутності учасника процесу, щодо якого немає відомостей про вручення судової повістки, є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо права особи на справедливий судовий розгляд, а також порушенням статей 8 – 12, 128 – 130 ЦПК України, які передбачають, що ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду справи, врегульовують порядок повідомлення учасників справи про дату судового засідання та наслідки неявки в судове засідання.

У постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18 квітня 2022 року в справі №522/18010/18 (провадження №61-13667сво21) зроблено висновок: «Обов'язок суду повідомити учасників справи про місце, дату і час судового засідання є реалізацією однієї з основних засад (принципів) цивільного судочинства – відкритості судового процесу. Невиконання (неналежне виконання) судом цього обов'язку призводить до порушення не лише права учасника справи бути повідомленим про місце, дату і час судового засідання, але й основних засад (принципів) цивільного судочинства.

Розгляд справи в суді першої інстанції за відсутності учасника справи, якого не було повідомлено про місце, дату і час судового засідання, є обов'язковою та безумовною підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення судом апеляційної інстанції, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою. [...] У ситуації, коли суд першої інстанції розглянув справу за відсутності сторони, яка не була належним чином повідомлена про час та місце її розгляду, а суд апеляційної інстанції, повідомивши відповідну сторону належним чином, залишив таке рішення суду першої інстанції без змін, якщо такий учасник справи обґрунтовував свою апеляційну скаргу такою підставою, суд касаційної інстанції не може застосувати правило про те, що «не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань» (частина друга статті 410 ЦПК України). Тлумачення частини другої статті 410 ЦПК України свідчить, що: правильним по суті рішення є в тому випадку, коли воно відповідає вимогам законності й обґрунтованості, оскільки порушення останніх має наслідком зміну або скасування оскарженого судового рішення; оскаржене судове рішення належить залишати без змін за наявності незначних порушень закону, які вже були усунені при розгляді справи, або ж таких, які можуть бути виправлені судом апеляційної інстанції; правило про те, що «не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань» стосується випадків, коли такі недоліки не призводять до порушення основних засад (принципів) цивільного судочинства».

Представник ОСОБА_2 – адвокат Клюкіна С. М. в апеляційній скарзі посилалася на неповідомлення відповідача та його представника судом першої інстанції про призначення розгляду справи на 01 березня 2022 року (том 3, а. с. 11), проте, залишаючи рішення суду першої інстанції без змін, суд апеляційної інстанції не надав належної оцінки доводам представника відповідача про їх необізнаність щодо призначення розгляду справи на 01 березня 2022 року та не звернув увагу на те, що пунктом 3 частини третьої статті 376 ЦПК України такі обставини визначені як обов'язкова підстава для скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення.

З огляду на допущені судом апеляційної інстанції порушення пункту 3 частини третьої статті 376 ЦПК України наявні підстави для скасування постанови апеляційного суду, оскільки справу в суді першої інстанції розглянуто за відсутності відповідача ОСОБА_2 та його представника – адвоката Клюкіної С. М., які належним чином не повідомлені про дату, час і місце розгляду справи та обґрунтовували свою апеляційну скаргу такою підставою.

Аналогічний висновок викладений у постанові Верховного Суду від 10 травня 2023 року у справі №611/245/21 (провадження №61-407св23).

3. ВРУЧЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ПРЕДСТАВНИКУ УЧАСНИКА СПРАВИ

8

08 лютого 2024 року у постанові у справі №480/8341/22 (<https://tinyurl.com/5n885wew>) Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду дійшов висновку, що сам факт ненадіслання судом першої інстанції [безпосередньо] позивачеві копії судового рішення, ухваленого за наслідками розгляду справи, на паперових носіях (тобто засобами поштового зв'язку), але за наявності підтвердження належного надіслання (як і вручення) копії судового рішення представнику позивача (адвокату) із застосуванням ЄСІТС, не дає достатніх підстав вважати, що позивач не отримав судового рішення, відповідно не міг знати про результат розгляду своєї справи, з яким він, власне, не погоджується.

Обставини справи

20 грудня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів постановив ухвалу, якою передав справу №480/8341/22 за позовом ОСОБА_1 до ГУ ДПС про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень – рішень на розгляд об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду (далі – об'єднана палата).

У цій ухвалі колегія суддів визначила для об'єднаної палати три запитання, на які треба відповісти в межах цього касаційного провадження, а саме:

1) чи потрібно надсилати рішення суду першої інстанції на виконання вимог частини п'ятої статті 251 КАС України особисто позивачу як учаснику справи, який не має електронного кабінету і в якого офіційна електронна адреса відсутня, у тому випадку, коли його представником є адвокат, який зареєстрований в Електронному кабінеті;

2) чи є достатнім у цьому випадку надсилання судового рішення лише представнику позивача на офіційну електронну адресу (в електронний кабінет) на виконання вимог частини п'ятої статті 18 КАС України у порядку, визначеному Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (у редакції від 19 травня 2022 року (далі – Положення про ЄСІТС) та КАС України (зі змінами, внесеними Законом України від 27 квітня 2021 року №1416-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» (далі – Закон №1416-ІХ), безвідносно до вимог частини п'ятої статті 251 КАС України, якою встановлений обов'язок надсилання судового рішення учаснику справи, який не має електронного кабінету і в якого офіційна електронна адреса відсутня;

3) у разі ненадіслання позивачу копії судового рішення на виконання вимог частини п'ятої статті 251 КАС України, а надіслання цього рішення представникові в електронний кабінет (на електронну адресу) на виконання вимог частини 5 статті 18 КАС України (у редакції Закону №1416-ІХ), чи може судове рішення вважатися врученим позивачу в розумінні вимог частини сьомої статті 251 КАС України і чи наявні підстави для визнання поважними причин пропуску строку звернення до суду в разі ненадіслання позивачу копії рішення суду першої інстанції.

З приводу порушених питань колегія суддів висловила думку, що суд зобов'язаний надіслати судові рішення особисто позивачу [одним із двох способів]: (1) в електронній формі – якщо позивач має офіційну електронну адресу; (2) або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо позивач не має офіційної електронної адреси. Водночас адвокату як представнику позивача судові рішення, на думку колегії суддів, мають надсилатися у порядку, визначеному статтею 18 КАС України (частини шоста, сьома), тобто на офіційну електронну адресу.

За змістом ухвали від 20 грудня 2023 року позиція, яку обстоює колегія суддів, не зовсім узгоджується з актуальними підходами суду касаційної інстанції до застосування частин п'ятої, сьомої статті 251 КАС України у контексті надіслання судового рішення всім учасникам справи, надто коли сторона (тут мовиться про позивача) брала участь у судовому процесі за посередництва свого адвоката (як представника), як обставини, з якою пов'язується відлік строку на апеляційне оскарження та поважність причин його пропуску. Як приклад, колегія суддів назвала постанови Верховного Суду (ухвалені у складі суддів Касаційного адміністративного суду у Верховному Суді) від 22 листопада 2023 року у справі №520/8180/22, від 19 липня 2023 року у справі №280/1218/22, від 10 березня 2023 року у справі №600/7237/21-а, від 17 травня 2023 року у справі №240/7840/22, відтак зауважила, що в цих справах суд касаційної інстанції не вдавався до з'ясування питання про надіслання копії судового рішення позивачу у ситуаціях, коли його [позивача] представник отримав копію судового рішення. З погляду колегії суддів сформована таким чином практика суду касаційної інстанції щодо застосування частин п'ятої, сьомої статті 251 КАС України дозволяє (чи націлює на те, щоб) нівелювати обов'язок суду надіслати судові рішення позивачу (а не лише його представнику), водночас дата отримання копії судового рішення представником позивача позиціонується як дата початку відліку строку на його апеляційне оскарження.

Колегія суддів у категоричній формі висловила незгоду з таким підходом до вручення судового рішення, від якого залежить відлік строку, зокрема на апеляційне оскарження, та акцентувала на помилковості ототожнення процесуальних способів вручення копії судового рішення з надісланням копії судового рішення позивачу як учаснику справи. На думку колегії суддів, ненадіслання копії судового рішення позивачу як учаснику справи, навіть за умови надіслання [електронної] копії судового рішення його представнику відповідно до статті 18 КАС України, призведе до порушення права особи (тобто позивача) на доступ до правосуддя.

Із цих міркувань колегія суддів у контексті обставин цієї справи висувала, що описану судову практику застосування частин п'ятої, сьомої статті 251 КАС України треба змінити в аспекті надіслання копії судового рішення позивачу як учаснику справи, відтак орієнтувати суди нижчих інстанцій на те, що копію судового рішення потрібно надсилати позивачеві незалежно від того, чи брав він участь у судовому процесі особисто чи за посередництва свого представника (адвоката).

У цьому зв'язку колегія суддів в ухвалі від 20 грудня 2023 року звернула увагу на дві постанови Верховного Суду (від 07 липня 2022 року у справі №120/4298/21-а та від 14 липня 2022 року у справі №340/5875/21), у яких, як можна зрозуміти її аргументацію, якраз відображений запропонований підхід (який поділяє колегія суддів) до вручення судового рішення як умови, з якою пов'язується дотримання строку на апеляційне оскарження. На основі стислого аналізу цих судових рішень колегія суддів підводить до висновку, що підхід суду апеляційної інстанції до вирішення питання про поновлення строку [ОСОБА_2] на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції в цій справі, якого за подібних правових ситуацій дотримується також суд касаційної інстанції, є надто формальним і, що важливо, не враховує інтересів позивача як учасника справи на те, щоб бути повідомленим про результати розгляду справи й мати можливість оскаржити судові рішення у встановлений строк.

Тож для того, аби змінити підхід апеляційного суду (у цій справі), а разом і практику застосування частин п'ятої, сьомої статті 251 КАС України у зіставленні з приписами частини п'ятої статті 18 КАС України, якої наразі дотримується суд касаційної інстанції (у справах адміністративної юрисдикції) у ситуаціях, подібних до тієї, яка розглядається в межах цього касаційного провадження, колегія суддів на підставі частини другої статті 346 КАС України і постановила ухвалу від 20 грудня 2023 року, якою передала справу №480/8341/22 на розгляд об'єднаної палати.

Позиція об'єднаної палати щодо порушених колегією суддів питань

Коло питань, що їх колегія суддів поставила на вирішення об'єднаної палати у вимірі обставин і підстав, які спричинили звернення позивача з касаційною скаргою, у поєднанні з мотивами, якими колегія суддів пояснила своє бачення того, якими чином треба застосовувати приписи частин п'ятої, сьомої статті 251 КАС України у зіставленні з приписами частини другої статті 295 КАС України – адже саме у зв'язку із застосованими апеляційним судом процесуальними наслідками пропуску строку на апеляційного оскарження позивач ініціював касаційне провадження – по суті зводяться до одного: чи повинен (зобов'язаний) суд [першої інстанції] надсилати копію судового рішення, ухваленого за наслідками розгляду справи, і позивачеві, і його представнику, за посередництва якого він, себто позивач, брав участь у судовому процесі (зокрема звертався до суду з позовом). Похідним від цього питання є інше: з якої дати у такому разі має починатися відлік строку на апеляційне оскарження судового рішення: дати вручення копії судового рішення позивачеві чи з дати вручення копії [того самого] судового рішення представнику позивача (адвокату), які [дати], як можна пересвідчитися на прикладі хоча б цієї справи, можуть відчутно не збігатися. У цьому контексті наразі не так важливо, яким із передбачених законом способів суд має надсилати копію судового рішення (із застосуванням ЄСІТС чи засобами поштового зв'язку), до яких, втім, ще повернемося, як питання про «учасника справи», з датою вручення якому копії судового рішення частина друга статті 295 КАС України пов'язує строк на апеляційне оскарження цього судового рішення та можливість його поновлення.

Аргументація колегії суддів із цього приводу дозволяє висувати, що розбіжність її позиції щодо застосування частин п'ятої, сьомої статті 251 КАС України з тією, яка простежується у постановках Верховного Суду, які згадані в ухвалі від 20 грудня 2023 року як приклад формального, з погляду колегії суддів, підходу до розв'язання питання про дотримання строку на апеляційне оскарження, криється в інтерпретації процесуального статусу позивача як учасника справи та його представника (тут і далі йтиметься про представника, який діє в інтересах особи на підставі договору про надання правової допомоги, тобто адвоката), який не є учасником справи у значенні статті 42 КАС України, але належить до кола учасників судового процесу, як самостійних (незалежних) одне від одного суб'єктів.

Як у частині п'ятій статті 251 КАС України, так і в частині другій статті 295 КАС України мовиться про «учасника справи», який, як заінтересована у [матеріально-правовому] спорі особа, має знати про ухвалене рішення суду і, якщо незгоден, може його оскаржити в апеляційному порядку.

Варто зауважити, що відсутність у цих нормах КАС України згадки про адвоката як представника учасника справи, зокрема позивача (позаяк у цій справі саме у вимірі ситуації, яка склалася з позивачем, стосувалися аргументи колегії суддів), не потрібно трактувати як таку собі «непричетність» представника до результату розгляду справи, що, як наслідок, не передбачає виникнення процесуальних прав та обов'язків для особи, інтереси якої він представляє, зокрема й тоді, коли постане питання про відлік строку на апеляційне оскарження судового рішення у справі, участь позивача у якій була опосередкована цим представником.

Подібні судження були б помилкові, адже заперечують (змінюють) саму суть представництва та його значення у судовому процесі. Відразу треба підкреслити, що тут мова йде про представництво, що ґрунтується на договорі, а не про законне представництво (коли участь у судовому процесі беруть органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб).

Нагадаємо, що у випадку з позивачем представництво адвокатом (Абрамович О. В.) його інтересів в суді було формою надання правової допомоги, свідченням чого є ордер, яким підтверджені повноваження адвоката на звернення до суду в інтересах ОСОБА_1.

Адвокат як представник (стаття 57 КАС України) бере участь у судовому процесі від імені особи (сторони чи третьої особи), інтереси якої він представляє, відповідно наділений правами та обов'язками останньої (за умови, що в ордері немає застережень про обмеження повноважень адвоката). Відомо й те, що адвокат як представник не є і не може бути учасником (стороною) матеріально-правового спору, як і не може мати в ньому особистого інтересу; участь адвоката як представника у судовому процесі головним чином полягає у реалізації процесуальних прав та обов'язків особи, яку він представляє, від імені цієї особи і для цієї особи. Це означає також, що процесуальні дії/рішення/позиція представника у судовому процесі створюють юридичні наслідки [саме] для особи, від імені якої він діє, й остання має теж це розуміти.

Суди не повинні цікавити взаємовідносини адвоката та особи, інтереси якої він представляє (окрім тих, що стосуються обсягу повноважень адвоката), водночас участь сторони у судовому процесі через свого представника (адвоката), що є правом сторони, дозволяє суду здійснювати офіційну процесуальну комунікацію із цим представником, відтак застосовувати до учасника справи, від імені якого цей представник діє, передбачені процесуальним законом наслідки, якщо виникнуть відповідні казуальні підстави.

Зважаючи на наведені міркування, об'єднана палата трактує участь позивача (як учасника справи) у судовому процесі через свого представника, повноваження якого належно підтверджені, саме як участь позивача, тобто «учасника справи», для якого у статті 295 КАС України визначені строки на апеляційне оскарження судового рішення.

Із тих самих мотивів об'єднана палата не може погодитися з думкою колегії суддів про обмеження права позивача на апеляційне оскарження судового рішення у ситуації, коли копію цього рішення суд надіслав лише адвокату позивача, а не позивачу (який не має офіційної електронної адреси). Такий спосіб вручення судового рішення ніяким чином не може нівелювати право (чи позбавляти права) позивача на отримання копії судового рішення, зокрема й на паперових носіях, відтак і права на апеляційне оскарження, як у тому переконує колегія суддів. Нагадаємо, що процесуальний закон дозволяє позивачу як учаснику справи отримати копію судового рішення (за відсутності у нього офіційної електронної адреси), навіть якщо його представник вже її отримав. Тут, як і загалом в судочинстві, важливо розуміти, що користування процесуальними правами не може слугувати способом змінити (спотворити) встановлений законом порядок вчинення процесуальних дій.

Натомість підхід до застосування частини п'ятої статті 251, частини другої 295 КАС України, який у цьому зв'язку пропонує запровадити колегія суддів, зводиться нанівець саму ідею участі представника позивача у судовому процесі, з чим у таких випадках, власне, пов'язується надання правової допомоги. Поза тим, запропонований у ухвалі колегії суддів від 20 грудня 2023 року підхід перечитиме приписам частини сьомої статті 251 КАС України, які достатньо чітко і передбачувано визначили, що означає вручення копії судового рішення представникові.

Загалом же, питання, які порушила колегія суддів у вимірі цього касаційного провадження через призму обставин, якими скаржник пояснив поважність причин пропуску строку на апеляційне оскарження рішення Сумського окружного адміністративного суду від 23 лютого 2023 року, вимагають не стільки «розширеного» тлумачення частини п'ятої статті 251 КАС України у зіставленні з приписами частини другої статті 295 КАС України, як правового оцінювання оскарженої ухвали суду апеляційної інстанції, постановленої на основі повідомлених скаржником обставин про причини пропуску строку на апеляційне оскарження.

Та позаяк передання справи на розгляд об'єднаної палати обґрунтоване необхідністю пов'язати відлік строку на апеляційне оскарження судового рішення суду першої інстанції (стаття 295 КАС України) з обов'язком суду надіслати копію судового рішення безпосередньо позивачу як учаснику справи (частина п'ята статті 251 КАС України), то з цієї перспективи відповідати на визначене колегією суддів коло питань об'єднана палата вважає за доцільне почати з останнього, у зв'язку із чим зазначає таке.

Надіслання [електронної] копії рішення Сумського окружного адміністративного суду від 23 лютого 2023 року у справі №480/8341/22 представнику ОСОБА_2 – адвокату Абрамовичу О. В. на його офіційну електронну адресу в ЄСІТС є у розумінні частин п'ятої, сьомої статті 18 КАС України (тут – у редакції, викладеній згідно із Законом №1416-ІХ) належним способом вручення судового рішення представнику позивача, що на підставі частини сьомої статті 251 КАС України вважається врученням цієї копії судового рішення також і особі, яку цей представник (адвокат) представляє, тобто позивачу.

Щодо обов'язкового надсилання судового рішення в паперовій формі, до чого апелює, поміж іншого, колегія судів з посиланням на частину одинадцяту статті 251 КАС України і підпункт 15.15 пункту 15 розділу VII «Перехідні положення» КАС України, то ухвалений 27 квітня 2021 року Закон №1416-ІХ (набрав чинності 26 травня 2021 року) якраз змінив існуючий доти концепт повідомлення учасників справи і вручення їм процесуальних документів суду головно на паперових носіях (засобами поштового зв'язку), змістивши акцент (перевагу) на електронну комунікацію за допомогою функціоналу ЄСІТС, впровадження якої має здійснюватися поетапно.

За підпунктом 15.15 пункту 15 розділу VII «Перехідні положення» КАС України до визначення Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), можливості вчинення передбачених цим Кодексом дій з використанням підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи суд вручає судові рішення в паперовій формі.

На реалізацію положень Закону №1416-ІХ Вища рада правосуддя затвердила Положення про ЄСІТС, і на виконання пункту 2 параграфу 2 «Прикінцеві положення» розділу 4 Закону України від 03 жовтня 2017 року №2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» опублікувала (04 вересня 2021 року) у газеті «Голос України» та на вебпорталі судової влади України оголошення,

у якому, серед іншого, зазначено, що з початком функціонування підсистем «Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистеми відеоконференц-зв'язку: зазнає змін порядок вчинення процесуальних (або інших) дій, особливості вчинення яких передбачені підпунктами 15.1, 15.5, 15.7, 15.15, 15.17 підпункту 15 пункту 1 розділу VII «Перехідні положення» Кодексу адміністративного судочинства.

Отже, після того як Вища рада правосуддя сповістила про початок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, дія підпункту 15.15 пункту 15 розділу VII «Перехідні положення» КАС України обмежена і обмін документами між судом і учасниками судового процесу має здійснюватися головним чином через ЄСІТС.

Ні, це не означає, що з набранням чинності Законом №1416-ІХ і з початком функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС суди взагалі припинили видавати судові рішення у паперовій формі. Проте початок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, як-то передбачає Закон №1416-ІХ, зобов'язує суди направляти судові рішення на офіційні електронні адреси (тут збережена термінологія КАС України у редакції, викладеній відповідно до Закону №1416-ІХ) учасників справи, і тільки якщо такої адреси учасник справи не має, то тоді можуть використовуватися засоби поштового зв'язку.

З уваги на вже висловлені мотиви об'єднана палата, відповідаючи на два інші запитання колегії суддів, зазначає, що в ситуації, коли позивач (як фізична особа) не має офіційної електронної адреси, але її має адвокат, який представляв у суді його [позивача] інтереси, суд відповідно до приписів частини п'ятої статті 18 КАС України, надсилає [електронну] копію судового рішення адвокату як представнику позивача на офіційну електронну адресу що, в розумінні приписів частини сьомої статті 251 КАС України є належним і достатнім способом вручення судового рішення учаснику справи, з датою якого [вручення] можна пов'язувати строк на його апеляційне оскарження позивачем як «учасником справи».

Водночас позивач в описаній ситуації, позаяк не має офіційної електронної адреси, може звернутися до суду про отримання копії судового рішення на паперових носіях, і це звернення суд безперечно не повинен залишити поза увагою. Іншими словами позивач, інтереси якого в суді представляв адвокат, не позбавлений права на отримання копії судового рішення у паперовій формі, зокрема з метою апеляційного оскарження. Проте підкреслимо також, що для поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження (частини друга, третя статті 295 КАС України),

адже саме в цьому аспекті колегія суддів передала цю справу на розгляд об'єднаної палати, суд [апеляційної інстанції] має оцінити всі обставини, які спричинили пропуск цього строку, у їх сукупності й таким чином визначитися з тим, чи є підстави для його поновлення. Свої міркування з цього приводу, але вже у вимірі доводів касаційної скарги об'єднана палата висловить далі.

Принагідно варто зауважити, що обставини у справах №120/4298/21-а та №340/5875/21, постанови Верховного Суду у яких (від 07 липня 2022 року і від 14 липня 2022 року відповідно) колегія суддів зазначила як взірець правильного застосування частини п'ятої статті 251 КАС України в частині належного вручення судового рішення, відрізняються від ситуації, яка потребує розсуду в цій справі. З обсягу викладених у зазначених постановках обставин і мотивів суду касаційної інстанції можна зрозуміти, що в основі висновків цього суду про неналежне вручення судового рішення (апелянту) є той факт, що [електронну] копію судового рішення суд надіслав представнику апелянта на електронну адресу, яка не була офіційною у значенні пункту 5.8 Положення про ЄСІТС. З приводу постанови Верховного Суду від 07 липня 2022 року у справі №120/4298/21-а потрібно також додати, що на дату ухвалення судового рішення судом першої інстанції (14 червня 2021 року), щодо дотримання строків на апеляційне оскарження якого стосувалася касаційна скарга, то воно [судове рішення] було ухвалене до початку функціонування підсистем ЄСІТС, яких стосувалося згадане вище оголошення Вищої ради правосуддя.

Повертаючись до обставин цієї справи, то кризь призму наведених міркувань об'єднана палата передовсім звертає увагу на те, що з позовною заявою від імені позивача до суду звертався адвокат останнього – Абрамович О. В.; ухвала Сумського окружного адміністративного суду від 23 грудня 2022 року про відкриття провадження у справі (її електронна копія) за цим позовом теж була надіслана представнику позивача адвокату Абрамовичу О. В. на його офіційну електронну адресу (в електронний кабінет), про що у матеріалах справи є довідка відповідного змісту; водночас у справі немає письмової заяви ОСОБА_1 чи адвоката Абрамовича О. В. про припинення представництва або обмеження повноважень адвоката Абрамовича О. В. як представника позивача.

Зважаючи на наведене, доводи позивача про те, що він особисто не був повідомлений про місце, дату і час розгляду справи, а також про результат її розгляду, незважаючи на участь у судовому процесі уповноваженого ним представника адвоката Абрамовича О. В., видаються безпідставними.

Навіть тривалі роз'їзди позивача у зв'язку з його волонтерською діяльністю не пояснюють, що заважало його адвокату подати апеляційну скаргу у межах визначеного для цього строку або, щонайменше, повідомити позивачеві про результат розгляду справи, що принаймні спонукало би позивача звернутися до суду про отримання копії судового рішення на паперових носіях у розумний для цього строк. У цьому зв'язку пояснення ОСОБА_1 про те, що він не спілкувався зі своїм адвокатом у період з 23 лютого 2023 року до 07 червня 2023 року, що в канві всієї аргументації про поважність причин пропуску строку на апеляційне оскарження має засвідчити наявність об'єктивних причин необізнаності позивача про результати розгляду його справи (аж до 06 червня 2023 року), об'єднана палата розцінює, радше, як вияв безвідповідальності позивача, не тільки щодо інших учасників справи та правил адміністративного судочинства загалом, але стосовно своєї справи теж.

Вибір адвоката, який надаватиме професійну правничу допомогу, зокрема у формі представництва інтересів в суді, є правом особи (позивача), але також і правом, яке передбачає настання відповідних юридичних наслідків (як процесуального характеру, так і в матеріально-правовому спорі, переданому на розгляд суду), передовсім для позивача. Незнання цього не звільняє від настання цих наслідків. На прикладі цієї справи їх проявом стало звернення з апеляційною скаргою через три місяці від дати вручення копії судового рішення представнику апелянта. Підкреслимо, що для суду наявність представника позивача у судовому процесі має ті самі процесуальні наслідки, що й участь безпосередньо позивача. Слід пам'ятати, що позивач може брати участь одночасно з представником, зокрема й отримувати судові рішення та інші процесуальні документи, проте вкотре наголосимо: участь представника дає суду достатні підстави комунікувати з ним у визначений процесуальним законом спосіб, що впливає на реалізацію прав та обов'язків особи, інтереси якої цей представник (адвокат) репрезентує.

З наведених мотивів об'єднана палата дійшла, врешті, висновку, що сам факт ненадіслання судом першої інстанції [безпосередньо] позивачеві копії судового рішення, ухваленого за наслідками розгляду справи, на паперових носіях (тобто засобами поштового зв'язку), але за наявності підтвердження належного надіслання (як і вручення) копії судового рішення представнику позивача (адвокату) із застосуванням ЄСІТС, не дає достатніх підстав вважати, що позивач не отримав судового рішення, відповідно не міг знати про результат розгляду своєї справи, з яким він, власне, не погоджується. Висловлені у цьому зв'язку доводи про відсутність зв'язку (спілкування) зі своїм адвокатом, як і відсутність позивача за повідомленою суду адресою (місцем проживання) протягом кількох місяців, на яких, головним чином, побудована позиція позивача щодо позбавлення [його] можливості на апеляційне оскарження судового рішення, не дають підстав для поновлення строку на апеляційне оскарження.

4. ОПРИЛЮДНЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ В ЄДИНОМУ ДЕРЖАВНОМУ РЕЄСТРІ СУДОВИХ РІШЕНЬ

31 травня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі №580/6425/21 (<https://tinyurl.com/2ucwnat6>) зазначив, що застосування наслідків відмови у відкритті апеляційного провадження, встановлених положеннями пункту 4 частини першої статті 299 КАС України, можливе, зокрема, і за умов беззаперечного встановлення та з'ясування судом вручення ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, яке є визначальним для встановлення факту невиконання вимог вказаної ухвали. При цьому оприлюднення судового рішення в ЄДРСР не скасовує обов'язок суду вчасно направляти копії судових рішень учасникам справи, а тому посилання суду апеляційної інстанції на оприлюднення ухвали від 08.08.2022 в ЄДРСР як довід ознайомлення відповідача про таке судове рішення є безпідставним.

Шостим апеляційним адміністративним судом відповідно до ухвали від 08.08.2022 у задоволенні клопотання апелянта про поновлення строку на апеляційне оскарження відмовлено; апеляційну скаргу військової частини НОМЕР_1 залишено без руху із наданням апелянту строку для усунення її недоліків 10 днів з моменту отримання цієї ухвали.

Так, відмовляючи у задоволенні клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, суд апеляційної інстанції виходив із того, що сам лише факт введення воєнного стану на території України не може бути визнаний поважною причиною для поновлення строку на подання апеляційної скарги для органу державної влади без зазначення конкретних обставин і без надання відповідних доказів того, як саме введення воєнного стану вплинуло на роботу цього державного органу, що зі свого боку обумовило пропуск строку на подання апеляційної скарги. Водночас апелянтом не надано жодних доказів і не зазначено конкретних обставин того, як саме введення воєнного стану вплинуло на роботу апелянта, що зі свого боку обумовило пропуск строку на подання апеляційної скарги. А відтак відповідачу необхідно надати обґрунтоване клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження та вказати поважні підстави пропуску строку на апеляційне оскарження.

Відповідно до пункту 4 частини першої статті 299 КАС України суд відмовляє у відкритті апеляційного провадження, якщо скаргником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними.

Зі змісту ухвали Шостого апеляційного адміністративного суду від 03.10.2022 слідує, що у зв'язку із відсутністю фінансування та незазначенням апелянтом адреси електронної пошти, телефонограмою від 11.08.2022 військова частина НОМЕР_1 повідомлена про залишення апеляційної скарги без руху та про можливість отримання копії цієї ухвали в приміщенні суду. Разом із тим станом на 03.10.2022 вимоги ухвали Шостого апеляційного адміністративного суду про залишення апеляційної скарги без руху апелянтом не виконані.

Враховуючи зазначене, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про наявність підстав для відмови у відкритті апеляційного провадження на підставі пункту 4 частини першої статті 299 КАС України.

Такі висновки суду апеляційної інстанції Верховний Суд вважає помилковими з огляду на таке.

Відповідно до підпунктів 15.1, 15.15 пункту 15 частини першої розділу VII "Перехідні положення" КАС України (у редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції) до визначення Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), можливості вчинення передбачених цим Кодексом дій з використанням підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, подання, реєстрація, надсилання процесуальних та інших документів, доказів, формування, зберігання та надсилання матеріалів справи здійснюються в паперовій формі; суд вручає судові рішення в паперовій формі.

Також положеннями частин п'ятої, шостої статті 251 КАС України передбачено, що учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судове рішення було ухвалено в порядку письмового провадження, копія судового рішення надсилається протягом двох днів із дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, у випадку наявності в особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення, якщо така адреса в особи відсутня.

Днем вручення судового рішення є: 1) день вручення судового рішення під розписку; 2) день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи; 3) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення; 4) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду;

5) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси.

Згідно з частиною одинадцятою статті 251 КАС України у випадку розгляду справи за матеріалами в паперовій формі судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

Системний аналіз наведених норм процесуального закону дає підстави для висновку, що до можливості вчинення передбачених цим Кодексом дій з використанням підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи суд вручає судові рішення в паперовій формі.

Згідно з частиною сьомою статті 18 КАС України особам, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, суд вручає будь-які документи у справах, в яких такі особи беруть участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Із початком функціонування підсистем (модулів) ЄСІТС відповідно до вимог процесуального законодавства адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку.

Колегія суддів зауважує, що апеляційна скарга відповідача не містить будь-яких відомостей про офіційну електронну адресу військової частини НОМЕР_1, як і відсутні у матеріалах справи відомості про реєстрацію її в підсистемі «Електронний суд».

Водночас у супереч положенням статті 251 КАС України ухвала суду апеляційної інстанції від 08.08.2022 у паперовій формі не була направлена на поштову адресу відповідача.

Згідно з наявною в матеріалах справи телефонограмою від 11.08.2022, складеною секретарем судового засідання, копію ухвали про залишення апеляційної скарги без руху запропоновано апелянту отримати в приміщенні Шостого апеляційного адміністративного суду.

Разом з тим при вирішенні питання про виконання апелянтом вимог ухвали суду про залишення апеляційної скарги без руху необхідно виходити з дати та встановленого факту отримання означеного судового рішення, яке зі свого боку має бути надіслано судом у порядку та у спосіб, встановлений законодавством, чого у випадку цієї справи судом апеляційної інстанції здійснено не було.

Варто зауважити, що Верховний Суд вже неодноразово висловлював позицію щодо питання застосування статті 251 КАС України. Відповідні правові висновки викладено у постановках колегій, що входять до різних судових палат Касаційного адміністративного суду, зокрема від 04.05.2022 (справа №120/2583/21-а), 01.07.2021 (справа №802/118/17-а), 07.07.2022 (справа №120/4298/21-а), 04.05.2022 (справа №120/2583/21-а), 09.06.2022 (справа №320/11945/20), 12.09.2022 (справа №640/11616/21), 30.08.2022 (справа №640/15282/20), 29.08.2022 (справа №810/202/18), 23.08.2022 (справа №560/9388/21), 17.08.2022 (справа №640/24112/21), 10.08.2022 (справа №560/5344/21), 25.05.2022 (справа №600/267/21-а), 25.05.2022 (справа №380/8038/21), 25.05.2022 (справа №460/2926/20), 12.05.2022 (справа №260/1352/21), 28.04.2022 (справа №160/9400/21), 28.04.2022 (справа №240/8365/21), 14.04.2022 (справа №240/18423/20).

Узагальнено висновок Суду зводиться до того, що належним способом вручення судового рішення може вважатися його надсилання рекомендованим листом, а не повідомленням про наявність судового рішення за допомогою телефонограми.

Таким чином, судом апеляційної інстанції було порушено вимоги частини п'ятої статті 251 КАС України в частині направлення копії судового рішення у справі та відповідно передчасно застосовано наслідки, визначені на підставі пункту 4 частини першої статті 299 КАС України щодо відмови у відкритті апеляційного провадження у зв'язку з невиконанням вимог ухвали про залишення апеляційної скарги без руху у встановлений судом строк.

Зі свого боку застосування наслідків відмови у відкритті апеляційного провадження, встановлених положеннями пункту 4 частини першої статті 299 КАС України, можливе, зокрема, і за умов беззаперечного встановлення та з'ясування судом вручення ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, яке є визначальним для встановлення факту невиконання вимог вказаної ухвали.

При цьому оприлюднення судового рішення в ЄДРСР не скасовує обов'язок суду вчасно направляти копії судових рішень учасникам справи, а тому посилання суду апеляційної інстанції на оприлюднення ухвали від 08.08.2022 в ЄДРСР як довід ознайомлення відповідача про таке судові рішення є безпідставним.

Отже, відсутність у матеріалах справи відомостей щодо належного надіслання та отримання відповідачем судового рішення унеможливило зазначений судом апеляційної інстанції висновок про отримання ухвали суду апеляційної інстанції від 08.08.2022 як передумову перевірки її виконання та застосування наслідків неусунення недоліків апеляційної скарги, а саме неподання клопотання про поновлення строку.

5. ПОВІДОМЛЕННЯ УЧАСНИКА СПРАВИ ЧЕРЕЗ МОБІЛЬНИЙ ЗАСТОСУНОК VIBER

24 травня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі №240/21256/20 (<https://tinyurl.com/bt5b2kmh>) зазначив, що копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху була направлена позивачу (заявнику апеляційної скарги) на номер телефону НОМЕР_1 через застосунок "Viber". При цьому наявні у матеріалах справи відомості не давали суду апеляційної інстанції обґрунтованих підстав для встановлення факту вручення позивачеві ухвали про залишення апеляційної скарги без руху у встановлений процесуальний спосіб, що слугувало б початком перебігу процесуального строку для усунення відповідних недоліків апеляційної скарги, а позивач зі свого боку заперечує факт її отримання.

Обставини справи

Ухвалою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 18.05.2021 визнано неповажними наведені позивачем причини пропуску строку на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції, апеляційну скаргу залишено без руху та запропоновано апелянту протягом десяти днів з дня вручення ухвали про залишення апеляційної скарги без руху звернутися до суду апеляційної інстанції із заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

У зв'язку з недостатнім фінансуванням витрат суду на послуги поштового зв'язку 19.05.2021 копія вказаної ухвали направлена позивачу на номер телефону НОМЕР_1 через застосунок "Viber", що підтверджується довідкою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 19.05.2021 (а.с. 90).

У цей же день позивачу за вказаним номером телефону було передано телефонограму про залишення апеляційної скарги без руху (а.с. 91).

Ухвалою Сьомого апеляційного адміністративного суду від 29.06.2021 відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою ОСОБА_1 на рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 01.03.2021.

Відмовляючи у відкритті провадження, суд апеляційної інстанції виходив з того, що, враховуючи обставини відсутності фінансування та можливості направлення судової кореспонденції засобами поштового зв'язку, суд здійснив все можливе для належного повідомлення апелянта щодо стану його скарги, проте станом на 29.06.2021 вимоги ухвали Сьомого апеляційного адміністративного суду про залишення апеляційної скарги без руху апелянтом не виконані, заяв (клопотань) на виконання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху апелянтом не надано, ні через канцелярію суду, ні поштовим зв'язком.

Невиконання вимог ухвали про залишення апеляційної скарги без руху унеможливило прийняття її до розгляду та є підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження.

Не погоджуючись із зазначеною ухвалою апеляційного суду, позивач подав касаційну скаргу, у якій із посиланням на порушення апеляційним судом норм процесуального права просить касаційний суд скасувати оскаржуване судове рішення, а справу направити на продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

На обґрунтування касаційної скарги посилається на те, що суд апеляційної інстанції направив копію ухвали про залишення апеляційної скарги без руху у спосіб, що не передбачений процесуальним законом.

Крім того, посилався на те, що копії ухвали про залишення апеляційної скарги без руху від 19.05.2021 через мобільний додаток Viber, як і телефонограми про наявність відповідно ухвали, він не отримував.

Відповідно до частини першої статті 295 КАС України апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів з дня його проголошення. Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини рішення суду або розгляду справи в порядку письмового провадження, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Частиною другою статті 295 КАС України передбачено, що учасник справи, якому повне рішення суду не було вручено у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду.

Строк на апеляційне оскарження також може бути поновлений у разі його пропуску з інших поважних причин, крім випадків, визначених частиною другою статті 299 цього Кодексу (частина третя статті 295 КАС України).

Відповідно до частини третьої статті 298 КАС України апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 295 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції із заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

Порядок надіслання копій процесуальних документів визначений приписами статті 251 КАС України.

Відповідно до частини 5 статті 251 КАС України учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судове рішення було ухвалено в порядку письмового провадження, копія судового рішення надсилається протягом двох днів із дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, у випадку наявності в особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Відповідно до пунктів 4, 5 частини 6 статті 251 КАС України днем вручення судового рішення є: день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду; день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси.

Згідно з частиною 11 статті 251 КАС України у випадку розгляду справи за матеріалами в паперовій формі судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

Частиною третьою статті 298 КАС України передбачено, що апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 295 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції із заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

Відповідно до частини першої статті 299 КАС України суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо, зокрема, скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними.

Отже, законодавством визначено, що відлік процесуального строку пов'язується з днем вручення судового рішення, який встановлюється за правилами частини шостої статті 251 КАС України.

Враховуючи, що при зверненні до суду апеляційної інстанції з апеляційною скаргою позивачем було пропущено встановлений КАС України строк на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції, а наведені заявником підстави його пропуску визнані судом неповажними, апеляційна скарга була залишена без руху з наданням заявнику строку для звернення до суду із заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку. Копія вказаної ухвали направлена позивачу на номер телефону HOMEP_1 через застосунок "Viber", а також телефонограмою.

Надалі у зв'язку з ненадходженням від позивача відповідних документів у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою позивача було відмовлено.

При цьому позивач заперечує свою обізнаність з ухвалою суду апеляційної інстанції про залишення його апеляційної скарги без руху, оскільки копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху належним чином йому направлена не була, у визначеному законом порядку він її не отримував, тому не міг у встановлений судом строк усунути недоліки апеляційної скарги шляхом подання заяви про поновлення строку на апеляційне оскарження.

Верховний Суд вже розглядав справи, у яких поставало аналогічне процесуальне питання, а саме чи повідомлення позивача за номером телефону про залишення його скарги без руху може вважатися повідомленням у передбачений процесуальним законом спосіб.

Зокрема, у постанові від 01.02.2023 у справі №560/5541/20 Верховний Суд дійшов таких висновків:

«...спосіб направлення копії судового рішення – направлення на номер телефону через застосунок "Viber", нормами КАС України не передбачений. За таких обставин копія ухвали по залишенню апеляційної скарги без руху мала бути направлена скаржнику у порядку та спосіб, визначеним положенням статті 251 КАС України, а саме в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

Разом з тим, матеріали справи не містять відомостей про направлення судом апеляційної інстанції ухвали про залишення апеляційної скарги без руху відповідно до приписів статті 251 КАС України.

При цьому, матеріали справи містять роздруківку про надіслання файлу на номер телефону позивача через застосунок "Viber" (а.с. 161). Проте, із зазначеної роздруківки неможливо встановити, яке вкладення скеровано апеляційним судом на номер телефону позивача.

Колегія суддів звернула увагу, що в матеріалах справи відсутні докази на підтвердження отримання позивачем копії ухвали про залишення апеляційної скарги без руху. Окрім того, позивач заперечує отримання ухвали суду про залишення апеляційної скарги без руху.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 вересня 2018 року у справі №751/3840/15-ц (провадження №14-280цс18) наголошено на тому, що повернення апеляційної скарги з тих підстав, що особа не виконала вимог ухвали про усунення недоліків, можливо лише в тому випадку, коли особа отримала відповідну ухвалу суду, тобто ознайомилася з її змістом, але ухилилася від виконання вимог, указаних в ухвалі. Неотримання заявником копії ухвали про залишення апеляційної скарги без руху виключає можливість усунення особою зазначених в ній недоліків скарги в установлений судом строк.

За таких обставин, наявні у матеріалах справи відомості не давали суду апеляційної інстанції обґрунтованих підстав для встановлення факту вручення позивачеві ухвали про залишення апеляційної скарги без руху у встановлений процесуальний спосіб, що відповідно слугує початком перебігу процесуального строку для усунення відповідних недоліків апеляційної скарги.

На час прийняття оскаржуваної ухвали суд апеляційної інстанції достовірно не пересвідчився в отриманні ухвали про залишення апеляційної скарги без руху скаргником.

Застосування наслідків, встановлених положеннями пункту 1 частини 4 статті 169 КАС України, можливе лише за умов беззаперечного встановлення та з'ясування судом дня вручення ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, яке є визначальним для обчислення строку встановленого судом для усунення відповідних недоліків».

Подібних висновків дійшов Верховний Суд й у постановках від 31.10.2019 у справі №760/22516/18 та від 28.10.2020 у справі №826/10044/18, від 10.08.2022 у справі №560/5344/21.

У справі, що розглядається, як і в наведеній вище справі, копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху була направлена позивачу (заявнику апеляційної скарги) на номер телефону HOMEP_1 через застосунок "Viber".

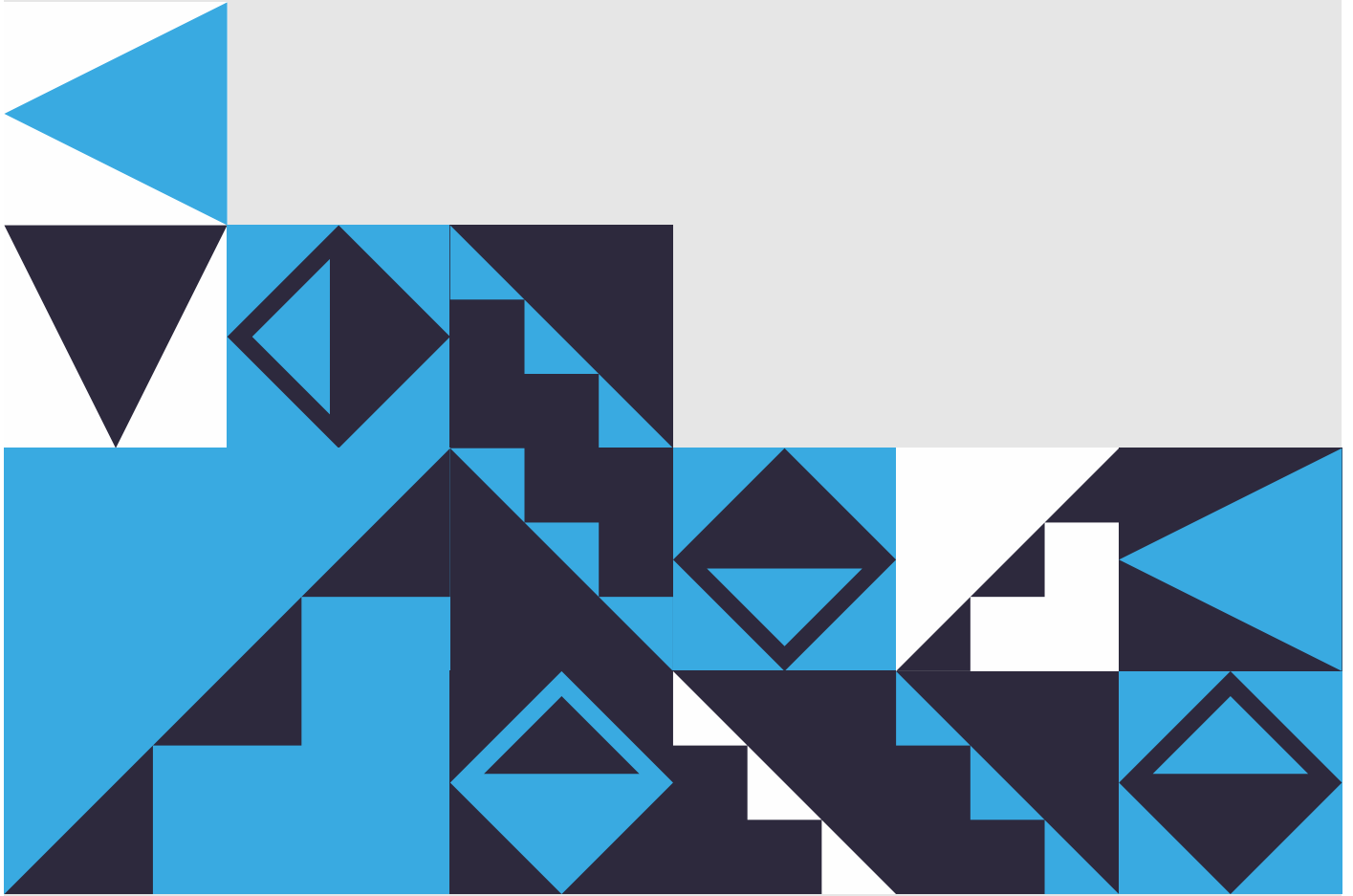
При цьому наявні у матеріалах справи відомості не давали суду апеляційної інстанції обґрунтованих підстав для встановлення факту вручення позивачеві ухвали про залишення апеляційної скарги без руху у встановлений процесуальний спосіб, що слугувало б початком перебігу процесуального строку для усунення відповідних недоліків апеляційної скарги, а позивач зі свого боку заперечує факт її отримання.

За наведеного правового регулювання та обставин справи колегія суддів дійшла висновку про порушення апеляційним судом норм процесуального права, що призвело до постановлення незаконної ухвали, яка перешкоджає провадженню у справі надалі.

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

щодо перебігу процесуальних строків
через призму електронного судочинства

2024